

Utjecaj likovnih djela Fride Kahlo na djecu predškolske dobi

Todorić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:203992>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ana Todorć

**UTJECAJ LIKOVNIH DJELA FRIDE KAHLO NA
DJECU PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Završni rad

Ime i prezime pristupnika: Ana Todorć

Tema završnog rada: Utjecaj likovnih djela Fride Kahlo na djecu
predškolske dobi

Mentor rada: Morana Varović Čekolj, mag. art., mag. prim. educ., predavač

Zagreb, 2023.

Sažetak

Likovnost se može pronaći u svemu i nalazi se svuda oko nas. Kod djece potreba za likovnim izražavanjem dolazi spontano i prirodno kroz istraživanje te igru koja je najprirodnije stanje djeteta. Za ljubav prema likovnom stvaralaštvu ključno je od najranijih dana djecu uključiti u likovni odgoj i obrazovanje, a jedan od bitnih dijelova likovnog obrazovanja je upravo upoznavanje s umjetničkim djelima raznih autora. Interakcija djece s umjetničkim djelom drugog umjetnika posebna je komunikacija u kojoj odgojitelj igra ključnu ulogu. Djeca će svoju interpretaciju umjetničkog djela kvalitetno izraziti u slučaju da je djelo korišteno kao poticaj, a ne kao šablona koju će pokušavati replicirati. Važan je odabir djela koja su pogodna za dob djece, kao i odabir tematike i tehnike. Prije samog likovnog izražavanja važne su i predaktivnosti u obliku razgovora, igara, literarnih djela, plesa, pjevanja ili muziciranja.

Ciljevi ovoga rada bili su dokazati kako se svakog umjetnika unatoč njegovoj eksplicitnosti koja se može učiniti kao neprihvatljiva za dječje oči, može djeci prikazati zanimljivim ukoliko se pomno proberu djela koja će djeci biti ponuđena, kao i dokazati važnost otvorenog razgovora s djecom o motivima poput boli, patnje i tuge i suočavanjem s takvim emocijama kroz likovni izraz. U prvoj cjelini rada teorijski se obrađuje umjetnica Frida Kahlo, kao i njena autorska djela koja su djeci ponuđena. Obrađuju se i teme usko vezane uz dječje likovno stvaralaštvo, poput četiri faze likovnog stvaralaštva te pravilna podrška odgojitelja kroz likovno izražavanje. Sinteza autorskih djela poznatih umjetnika i dječjeg likovnog stvaralaštva je metoda estetskog transfera obzirom da je razvojem te metode shvaćen pravilan način prenošenja estetskih ideja umjetnika djeci predškolske dobi. U drugoj cjelini rada prikazani su dječji likovni izrazi kao i njihove misli, osjećaji i strepnje kroz proces likovnog stvaralaštva. Uspješno su prikazane specifičnosti umjetnice Frida Kahlo koja je unatoč teškim emocijama koje kroz svoja djela prenosi vrlo interesantna djeci zbog svog neobičnog stila, živopisnih motiva koji stapaju čovjeka, životinju i prirodu u jednu cjelinu, kao i zbog intenzivnih boja i kontrastne palete boja koju upotrebljava. Rezultati ovog rada pokazali su kako su djeca vrlo motivirana i zainteresirana za djela navedene umjetnice i da im je najbitnije bilo smisljeno ući u aktivnost kroz motivacijske aktivnosti te da su tijekom procesa slikanja tražili podršku odrasle osobe koja ih je potakla na daljnje stvaranje.

Ključne riječi: dječje likovno stvaralaštvo, Frida Kahlo, metoda estetskog transfera, umjetničko djelo, likovni izraz, likovni odgoj i obrazovanje, odgojitelj

Summary

Art can be found in everything and is everywhere around us. The need for artistic expression in children comes spontaneously and naturally through exploration and play, which is the most natural state of a child. For the love of art creation, it is crucial to include children in art education from their earliest days and one of the essential parts of art education is proper introduction to the artworks of various authors. Children's interaction with another artist's work of art is a special communication in which the preschool teacher plays a key role. Children will express their interpretation of a work of art well if the work is used as a stimulus and not as a template that they will try to replicate. It is important to choose works that are suitable for the age of the children, as well as the choice of subject matter and technique. Before artistic expression itself, pre-activities in the form of conversations, games, literary works, dancing, singing or playing music are important.

The purpose of this paper was to prove that any artist, despite his explicitness, which can be seen as unacceptable for children's eyes, can be shown as interesting to children if the works that are offered to children are carefully examined, as well as to prove the importance of open discussion with children about motives such as pain, suffering and sadness and dealing with such emotions through artistic expression. In the first part of the work, the artist Frida Kahlo is examined theoretically, as well as her artworks that are offered to children. Topics closely related to children's artistic creation are also covered, such as the four stages of artistic creation and the proper support of preschool teacher through artistic expression. The synthesis of the original works of famous artists and children's artistic creation is a method of aesthetic transfer, given that with development of this method the proper way of transferring the aesthetic ideas of artists to children of preschool age was understood. In the second part of the work, children's artistic expressions are shown, as well as their thoughts, feelings and fears through the process of artistic creation. The specifics of Frida Kahlo are successfully presented who despite the difficult emotions she conveys through her works, is very interesting to children because of her unusual style, vivid motifs that merge man, animal and nature into one whole, as well as the intense colors and contrasting color palette she uses. The results of this work showed that the children are very motivated and interested in artworks of the mentioned artist and that it was most important for them to enter the activity meaningfully through motivational activities and that during the painting process they sought the support of an adult which encouraged them to continue creating.

Key words: children's artistic creation, Frida Kahlo, method of aesthetic transfer, artwork, artistic expression, art education, preschool teacher

Sadržaj

Sažetak	
Summary	
1. UVOD	1
2. FRIDA KAHLO - ŽIVOTOPIS	2
2.1 Odabrana djela Fride Kahlo u vrtiću	5
3. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO	7
3.1 Faze razvitka likovnog izraza u djece	8
3.2 Specifičnosti likovnih tehnika (tempere i akvarel)	14
4. LIKOVNO DJELO KAO POTICAJ ZA LIKOVNU AKTIVNOST	17
4.1 Metoda estetskog transfera	18
4.2 Uloga odgojitelja	20
5. DJELA FRIDE KAHLO KAO POTICAJ ZA LIKOVNU AKTIVNOST - PRAKTIČNI DIO	22
5.1 Likovna aktivnost u mješovitoj dobnoj skupini od 4. do 6. godina	22
5.2 Likovna aktivnost u starijoj dobnoj skupini od 5. do 6. godina	28
6. ZAKLJUČAK	34
7. LITERATURA	35
8. PRILOZI	36

1. UVOD

Igra je temelj učenja i razvoja djece te glavna aktivnost. Balić – Šimrak navodi da dijete istražuje likovnost od trenutka kad počne istraživati svijet oko sebe. Kroz igru oni istražuju, crpe znanje, dobivaju iskustvo, a ono ih vodi ponovo nazad u eksperimentiranje u samoj igri. Djeca su spontana i slobodno se izražavaju bez prepreka, straha od predrasuda, neuspjeha i tako spoznaju svijet oko sebe. U igri su potpuno predani i posvećeni dobivanju novog iskustva, a poznata iskustva spremaju u obrasce kojima se služe pri stupanju u nepoznato. Na isti način pristupaju i likovnim aktivnostima te likovnom stvaralaštvu. Igraju se kroz teksture, materijale, kombinacije... Uče na temelju pokušaja i pogreške, pa će tako iznova crtati latice dok ne procjene pristaju li „njihovu“ cvijetu dulje i tanje ili pak deblje i kraće... Oni ne kopiraju, ne šabloniziraju i ne precrtavaju sve dok takve obrasce ponašanja i (ne)kreativnog stvaranja ne vide od starijih. Originalni su, neponovljivi, osvježavajući, sami pronalaze smisao u svojim radovima i ne kriju oduševljenje za iste. Svako dijete kreativno je i slobodno, svako ima priliku da se razvije u velikog umjetnika. Za umjetnost ne postoje prepreke, invaliditeti, mane i nedostaci, loše socioekonomske prilike...

Od najranije dobi djeca pokazuju zanimanje i sposobnosti za kreativnim izražavanjem svih vrsta. Tim putem prikupljaju informacije te istražuju okolinu i tako kreativnošću direktno utječu na razvoj. Tako možemo zaključiti da kreativnošću holistički unaprjeđujemo djetetov razvoj. Uz vježbu motorike, pincetnog hvata, unaprjeđuje se i sposobnost fokusiranja i usmjerenja pažnje, opušta se tijelo i luči hormon sreće navodi Balić – Šimrak (2010). Kreativni rad kreće prije navršenih godinu dana, najčešće „kiparstvom“, to sam i sama mogla primijetiti kod svojeg djeteta tijekom obroka i igre. To mi je još jače potvrdilo Piagetova istraživanja o razvoju djece kroz samostalno istraživanje.

U doba kada su ljudi sve slobodniji izražavati se slobodno i vođeni isključivo vlastitim odabirima odlučila sam da je prihvatljivo po prvi put u vrtić gdje sam bila polaznica stručno – pedagoške prakse predstaviti djeci poznatu, a i za neke kontroverznu umjetnicu meksičkog porijekla Fridu Kahlo. Smatrala sam kako bi upravo ona, poznata po svojim izražajnim autoportretima i temama poput identiteta, boli i ženske snage, imaju značajan utjecaj na dječje likovno stvaralaštvo u 21. stoljeću. Njene slike često prikazuju emocionalne iskaze, živopisne boje i simbolične elemente koji mogu potaknuti dječju maštu i kreativnost.

Djela Frida Kahlo na djecu mogu utjecati kao inspiracija za samoizražavanje. Njezina specifična pojava, kao i jedinstvena odjeća, nakit i frizura su za djecu vizualni elementi te kao takvi također mogu biti izvor inspiracije za dječje likovno stvaralaštvo i mogu potaknuti eksperimentiranje s modom, stilom i osobnim izražavanjem kroz umjetnost.

Kroz svoja djela, a osobito autoportrete, Kahlo izražava svoje unutarnje emocije, strahove i snove. Dječji umovi često imaju snažnu emocionalnu i imaginativnu dimenziju, pa kada vide njezine slike, mogu se osjećati ohrabrenima da izraze vlastite osjećaje i misli kroz umjetnost. Njena hrabrost da prikaže svoje unutarnje svjetove može potaknuti djecu da se osjećaju slobodno izraziti sebe na platnu ili papiru. Upravo zbog te hrabrosti i odvažnosti, koja je danas, po mom skromnom mišljenju nužna za življenje života vrijednog življenja, odlučila sam se djeci predstaviti upravo nju.

2. FRIDA KAHLO - ŽIVOTOPIS

Frida Kahlo, punim imenom Magdalena Carmen Frieda Kahlo Calderon, rođena je 6. srpnja 1907. godine u Coyacanu (Meksiko). Tri godine kasnije dolazi do Meksičke revolucije s kojom se Kahlo voljela identificirati pa je kao godinu svog rođenja navodila 1910. jer je tvrdila da su ona i novi Meksiko rođeni istovremeno.

Prve doticaje s umjetnosti imala je zahvaljujući ocu koji je bio fotograf. Znanje o fotografiji (auto)portretima koristilo joj je kasnije u slikarstvu. Umjetničku inspiraciju pronalazila je u rodnom gradu, ali i u vlastitoj sudbini. Naime, kao dijete je bolovala od dječje paralize, a kao djevojka, u dobi od 18 godina, doživjela je prometnu nesreću s posljedicama s kojima je živjela do kraja života. Upravo nakon prometne nesreće, usred oporavka i jakih bolova, počinje slikati. Četrdesetih godina u svojim djelima otkriva intimnije posljedice te nesreće. Naime, osim ozljeda kralježnice i zdjelice, nesreća joj je prouzrokovala i neplodnost iz koje je Kahlo na poslijetku crpila umjetničku inspiraciju (Kettenmann, 2007).

Osnovno obrazovanje Kahlo je stekla u njemačkoj školi Colegio Aleman. Godine 1922. upisuje Escuela Nacional Preparatoria, školu koja je u to vrijeme slovila kao najbolja obrazovna ustanova u Meksiku te su iz nje potekli mnogi uspješni Meksikanci tog vremena (Herrera, 1983). Radi izražene sklonosti prema životinjskom i biljnom svijetu, željela je studirati prirodne

znanosti te postati liječnica. Međutim, nakon prometne nesreće, okreće se likovnom stvaranju (Kettenmann, 2007)..

Kako Kettenmann (2007) navodi, Fridin interes još od malena privlačila je kutijica njenog oca u kojoj su bile uljane bojice. Kako su je posljedice nesreće osudile na višemjesečni boravak u krevetu, Kahlo odlučuje iskoristiti vrijeme za likovnost. S obzirom na situaciju, roditelji su dali izraditi štafelaj koji je bio montiran na krevet te ogledalo kako bi sama sebi mogla biti model za slikanje. Od tog trenutka kreće stvarati niz autoportreta koji dominiraju njezinim opusom. O svojim autoportretima jednom je prilikom rekla kako slika samu sebe jer je sama i jer sebe najbolje poznaje. Iz te izjave može se razumjeti izbor tema i motiva njezinih djela.

Velik utjecaj na njeno slikarstvo imao je njen muž, Diego Rivera, meksički muralist. Nakon što joj se zdravlje poboljšalo, Frida Kahlo obnavlja kontakte s prijateljima te se vraća političkom aktivizmu. Naime, u Meksiku su tih godina vladale razne političke struje. Tijekom srednje škole i Frida postaje politički aktivna te se priključuje grupi Las cachuchas. Grupa su činili subverzivni i prkosni mladi ljudi koji su si nadjenuli ime po proleterskim kačketima koje su nosili u znak protesta protiv rigidnih pravila odijevanja svojstvenih tom periodu meksičke povijest (Fuentes, 2002). svojim su se ponašanjem protivili normama tog vremena, a C. Fuentes je za njihov karakter jednom prilikom rekao da je vrlo blizak estetici Meksičke revolucije. Za Fridu Kahlo Fuentes je rekao kako „se divila oslobodiocima forme, pejzaža i boje od akademskih ograničenja.“ (Fuentes, 2002;14). Prkos i suprotstavljanje normama vidljiv je u njenom umjetničkom izrazu (Fuentes, 2002).

Nakon nesreće obnavlja kontakte te ju 1928. godine prijatelj predstavlja grupi mladih okupljenih oko Julija Antonija Melle, kubanskog komunistu koji se progonstvom zatekao u Meksiku. Zahvaljujući tomu upoznaje Rivera, poznatog meksičkog muralista i svog budućeg supruga. Njegovo mišljenje bilo joj je izrazito bitno te ju je upravo on potaknuo da ide ka umjetničkoj karijeri. Osim muža, veliki ideološki utjecaj na Kahlo su ostavili i drugi intelektualci iz krugova u kojima se kretala, a koji su bili skloni neovisnoj meksičkoj umjetnosti (Kettenmann, 2007).

Nakon udaje i selidbe u San Francisco, Kahlo intenzivno stvara. Premda je uživala veliku potporu okoline, dugi niz godina j bila e poznatija kao žena slikara Diega Rivere, a ne kao slikarica Frida Kahlo. U San Franciscu upoznaje mnoge umjetnike te tijekom boravka tamo kroz svoja djela počinje progovarati o svojoj boli (Kettenmann, 2007). . Tamo i prvi puta izlaže svoje slike, i to 1931. godine na Šestoj godišnjoj izložbi Društva žena-umjetnica iz San

Franciscasa gdje predstavlja svoje platno *Frida i Diego Rivera*. Međutim, pravu medijsku pozornost i interes javnosti privlači tek kasnije (Fuentes, 2002).

Po povratku u Mexiko, Rivera daje izgraditi kuću koja je danas poznata kao Plava kuća ili Muzej Fride Kahlo (taj naziv dobiva nakon njene smrti na zahtjev njenog muža). Kuća je bila podijeljena u dva dijela; u jednom se nalazio prostor za Riveru i njegovo umjetničko stvaranja, a drugi dio, koji je bio obojen u plavo, bio je Fridin atelje. Njihov brak bio je opterećen preljubima s obje strane, a upravo je Lav Trocki, Fridin ljubavnik, zaslužan za njenu prvu veću izložbu. Naime, Frida mu je za rođendan poklonila svoj autoportret koji je Andre Breton, francuski slikar i pisac te začetnik nadrealističnog pokreta, uočio kod Trockog. Slika mu je pobudila interes za njenim stvaralaštvom te će nešto kasnije upravo on organizirati jednu od njenih većih izložbi. (Kettenmann, 2007).

Prvu samostalnu izložbu Fride Kahlo organizira u listopadu 1938. u New Yorku. Izložba je održana u Galeriji Julieta Levyja. Vlasnik galerije po kome je galerija i nazvana bio je trgovac umjetninama, a njegova galerija bila je poznato mjesto na kojem su nadrealisti i avangardni umjetnici izlagali svoja djela 30ih i 40ih godina prošlog stoljeća. Levy je Kahlo pozvao da održi izložbu u njegovoj galeriji. U to vrijeme nije bilo mnogo umjetničkih galerija općenito, a posebno onih koje bi izlagale djela avangardne umjetnosti. Upravo zato joj je ova izložba donijela mnogo uspjeha jer je označila početak popularnosti Fride Kahlo. Osim popularnosti, izložba joj donosi i financijsku neovisnost te već iduće godine putuje u Pariz gdje Andre Breton organizira izložbu Mexique u kojoj sudjeluje i Kahlo sa svojim djelima. Zbog nepovoljne financijske situacije tog vremena, izložba u Parizu nije joj donijela značajan financijski profit, ali ju je smjestila u sam vrh tadašnjih javnih ličnosti. Naime, u to vrijeme francuski muzej Louvre kupuje autoportret „Okvir“, kao prvu sliku nekog meksičkog umjetnika dvadesetog stoljeća. Ista slika bila je prikazana i u modnom časopisu Vouge tijekom njujorške izložbe što je pridonijelo popularnosti Fride Kalo, ali i interesu javnosti za njena djela (Kettenmann, 2007). Osim toga upoznaje velike umjetnike tog vremena, poput Kandinskog i Picassa, Maxa Ernsta, Paula Éluarda, Joan Miróa, Yvesa Tanguyja... (Kahlo, 2002).

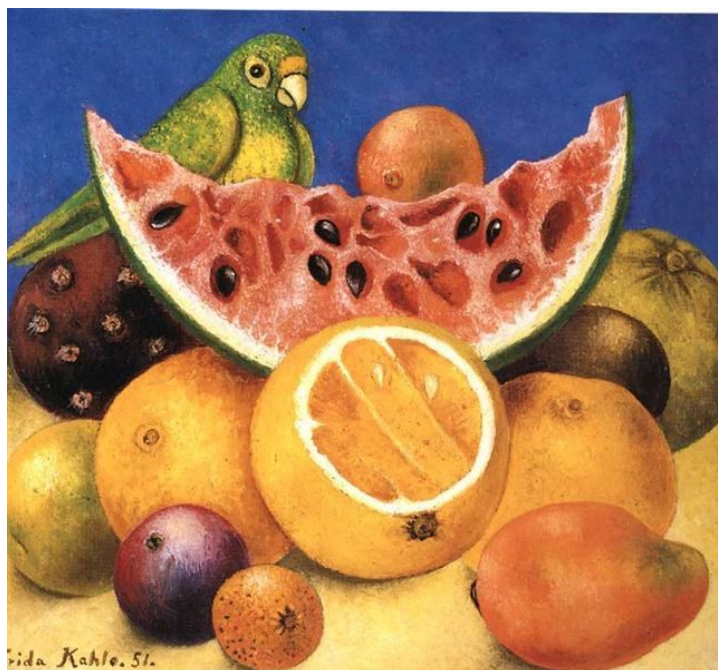
Umjetnički ugled Fride Kahlo počinje rasti 1940. kada sudjeluje na Međunarodnoj izložbi nadrealizma u Galeriji meksičke umjetnosti koju organizira A. Breton. Upravo Frida izlaže dva najveća platna te izložbe – *Dvije Fride* i *Ranjeni stol*. Nakon toga slijedi niz izložbi u SAD-u: 1940. izložba Palace of Fine Arts u San Franciscu te izložba Dvadeset stoljeća meksičke umjetnosti u MOMA-i u New Yorku, 1941. izložba Modern Mexican Painters u Institutu za modernu umjetnost u Bostonu te izložba 20th Century Portraits u njujorškoj MOMA-i, 1943.

izložba Exhibition by 31 Women u The Art of This Century gallery Peggy Guggenheim (Kahlo, 2002). Radi pogoršanja zdravstvenog stanja prestaje izlagati sve do 1953. godine kada organizira prve samostalnu izložbe na meksičkom tlu, u galeriji Lole Alvareza Brava u Mexico Cityju 1953. To je ujedno bila i njena posljednja izložba, na koju je došla ležeći u krevetu. Umire 13.srpnja 1954. u rodnom gradu (Ketenmann, 2007).

2.1 Odabrana djela Fride Kahlo u vrtiću

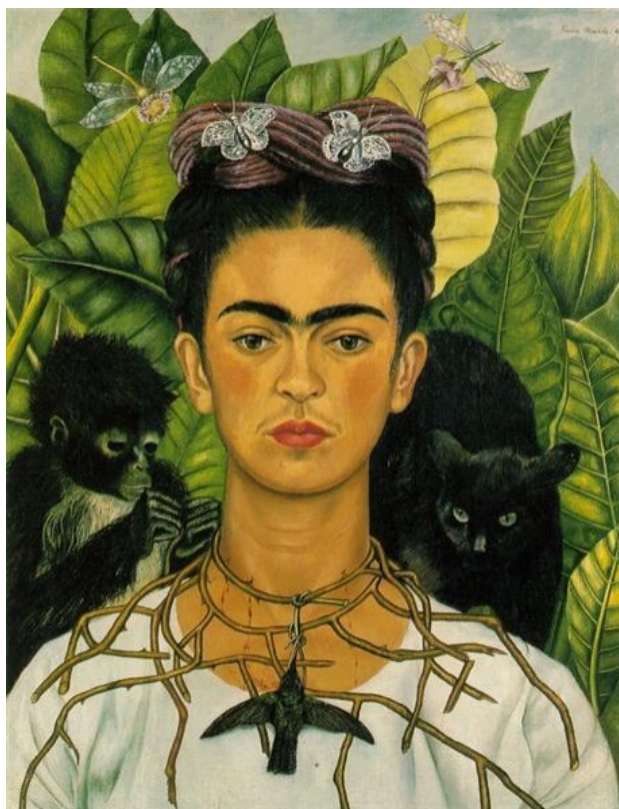
Kroz dva odabrana djela dobila sam ono što sam željela vidjeti – djecu koja potaknuta dojmom koji su na njih ostavila djela Fride Kahlo slikaju ono što vide (mrtvu prirodu) i autoportrete po uzoru na njezine koje slikaju po vlastitom dojmu i sjećanju samoga sebe. Jarke i žive boje, voće kao ljetni motiv, popratno bilje i krajolik u Kahlinom autoportretu, savršeno su se uklopili u teme koje su u tom periodu u odgojnoj skupini i obrađivane kao i u tople kasnoproletne dane te su djeca moju ideju s veseljem prihvatila što je rezultiralo radovima u koje su se zbilja unijeli i papire koji su bivali oslikavani bez mojeg pretjeranog verbalnog poticanja.

1. „Naturaleza Muerta con Loro“ (Mrtva priroda s papigom) (Slika 1) iz 1951. nastala je tehnikom ulja na platnu u dimenzijama 25.4 x 28.9 cm. Slika pripada pravcu naivne umjetnosti. Jasno možemo primijetiti njezin unutarnji, subjektivni doživljaj prirode. Boje su jarke, vedre, doživljaj daje svježinu, punu boju, voće izgleda savršeno zrelo, slika doista pršti životom. Možemo zamijetiti i debele premaze boje te sjenčanje i nijansiranje koje je ponegdje s namjerom grublje odrađeno kako bi dodatno izrazilo teksturu (perje papige, kora mandarine, zrnatost mesa lubenice).

*Slika 1 Frida Kahlo, „Naturaleza Muerta con Loro“,
ulje na platnu, 1951., Harry Ransom Center*

2. „Autorretrato con Collar de Espinas“ (Autoportret s ogrlicom od trnja) (slika 2) iz 1940. također je nastala tehnikom ulja na platnu u dimenzijama 63.5 x 49.5 cm. Također pripada naivnoj umjetnosti. Iako Frida ima vrlo ozbiljan i izraz lica bez emocija, cjelokupni dojam slike nije depresivan radi živosti njezine pozadine, koja obiluje životom, tako umjesto nekog depresivnog raspoloženja vlada topli svečani ton ujedinjenja ljudskoga bića sa prirodom kao svojim prvim i jedinim pravim domom. Sjenčanje i nijansiranje je besprijevano, sitni potezi kistom koji imitiraju teksturu kose i krzna te kapilarnosti listova su zapanjujući. Slika se danas nalazi u Harry Ransom Center-u (Sveučilište u Texasu), SAD.

Slika 2 „Autorretrato con Collar de Espinas“, ulje na platnu
1940., Harry Ransom Center

Odabrana djela prikazuju životopisne motive. Oni kod djece koji su poznati ljubitelji prirode i okoliša te boravka na zraku pobuđuju maštu i kreativnost. Zbog korištenja jake boje i detaljne teksture stvorene su intenzivne slike koje odišu emotivnom snagom. Paleta boja je živopisna i kontrastna, s upotrebom jarkih tonova i dubokih sjena.

Iako ti motivi nisu nešto s čime se djeca svakoga dana susreću fizički, ipak iz različitih izvora znaju mnogo o njima (majmun i divlja mačka – Zagrebački zoološki vrt, vilin konjici – Botanički vrt, voće – piramida zdrave prehrane).

3. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO

Bodulić (1982) tvrdi kako se svako dijete može likovno izraziti te da se kroz takvo izražavanje može puno toga saznati o djetetu. Ne postoje samo nadarena djeca ili samo djeca sklona likovnom izražavanju, likovnost je i treba biti dostupna svima i odgojitelj ju modificira prema potrebama skupine.

Grgurić i Jakubin (1995) u svojoj knjizi govore kako je dječje likovno stvaralaštvo izazvano urođenom sklonosti djece za igru, kako se djeca izražavaju kroz likovne aktivnosti kako bi zadovoljili upravo unutarnju potrebu za izražavanjem i kako je česta motorička aktivnost u najranijoj dobi osnova likovnog izražavanja. Dijete također kroz aktivnosti pokazuje svoje interese i preferencije u odabiru materijala, podloge i boje... Djeca u ranoj dobi često izmjenjuju sadržaj rada zbog želje za spoznavanjem i izražavanjem doživljenog.

Belamarić (1987) ističe kako razvoj likovnog stvaralaštva u djece ovisi o tome koliko je dozvoljeno individualnosti u izražavanju te da je u djece urođena sposobnost komuniciranja i oblikovanja putem različitih likovnih medija. Ta sposobnost nije naučena već je plod razvoja djeteta kroz spontane aktivnosti i interakcije djeteta i njegove okoline.

Balić Šimrak (2011) navodi kako djeca i bez posebne intervencije odraslih pronalaze načine i put do kreativnog stvaranja na različitim površinama i s različitim materijalima te kako imaju vlastiti likovni jezik koji se mora poštivati i oslušivati.

3.1 Faze razvitka likovnog izraza u djece

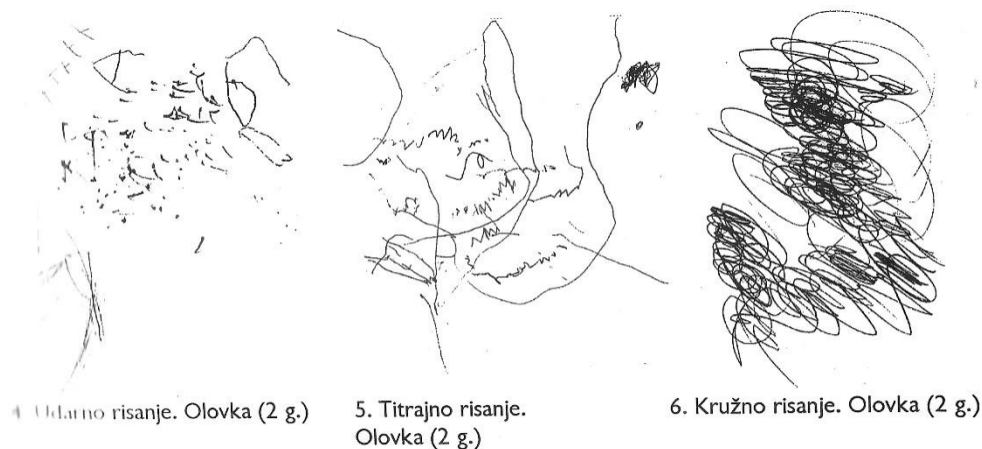
Iako je razvoj likovnog stvaralaštva doista individualan proces te se razlikuje kod djece, ono što je isto i kroz što prolaze sva djeca su faze razvitka likovnog izraza u djece.

Za sam taj razvitak nužni su i tri procesa učenja i sazrijevanja koji se istodobno odvijaju - prema Grgurić i Jakubin (1995)

4. Razvitak fine motorike ruke, šake i prstiju, pincetni hvat te hvat likovnog materijala (olovka, kist, ugljen...)
5. Razvitak znanja o okolini u kojoj se nalazi
6. Razvitak sposobnosti prikazivanja situacija iz okoline i potrebe za istim tim prikazivanjem kroz likovno izražavanje

Prva je faza izražavanja primarnim simbolima (faza šaranja) koja je karakteristična za djecu od dvije do četiri godine. U toj dobi tzv. ranog djetinjstva vizualno-likovno izražavanje se prakticira kroz igru koja je najprirodniji oblik percipiranja djece te dobi. Unutar same faze postoji nekoliko razdoblja. Prvo razdoblje primarnih simbola javlja se oko prve godine i traje godinu do dvije, karakteristično je po slučajnim likovnim izrazima nastalim kao plod igre i manipulacije likovnim sredstvom koje djeca rijetko odižu od papira/podloge po kojoj crtaju. Najčešće su to crte nastale držeći olovku ili kedu grčevito u šaci, zglobovi su nepomični, a djeca

miču čitavu ruku iz podlaktice gore-dolje. Povremeno je dijete fokusirano na izgled i duljinu linije, a povremeno samo „mehanički“ crta dok promatra svijet oko sebe. Ova faza motivirana je najvećim djelom razvojem motorike – dijete osjeća fizičku potrebu za pokretima uz koje kreira trag na podlozi. Neke od tipičnih karakteristika rane faze risanja su: udarno risanje (nalik na točke i mrlje), titrajno risanje (linije su valovite i „cik-cak“ linije oštih prijelaza) te kružno risanje (dijete neprekidno linijom stvara mnogo kružnica). S dvije godine javlja se i pažnja te promatranje naranog djela koje do tada nije uočeno, dok se oko treće godine javlja i imenovanje naranog. Ono što je specifično kod imenovanja primarnih simbola jest da dijete započne risati bez jasne vizije što želi da likovno prikaže već nakon prvih linija pronalazi sličnost između crteža i svijeta oko sebe u tom pravcu nastavlja i potom tako i imenuje. Drugo razdoblje izražavanja primarnim simbolima je kontrolirano risanje. Motorički napredak je jasno vidljiv – sada se ruka kreće iz ramenog zgloba, a javljaju se i finiji pokreti kojima djece riše detalje, oni su pokreti iz lakta i prstiju. Javlja se i krug kao simbol i prvi organizirani oblik. Nakon kruga vrlo brzo se pojavljuje i prikaz čovjeka kojem najčešće noge rastu iz glave jer dijete tako vidi samoga sebe. Kasnije se javlja i oval koji predstavlja trbuh i trup i ruke. Mühle (1955) tvrdi kako prikazivanjem ljudskog oblika preko okruglog oblika i stezanjem ovala zapravo djeca posežu za šablonskim rješenjima te da je najispravniji način dodavanje raznih okruglih oblika za cijelo tijelo i glavu. Djeca u toj dobi doista i rišu te slikaju prvenstveno iz užitka u procesu dok im je konačan produkt znatno manje bitan faktor. U ovoj fazi dijete će također imenovati motive sa slike po članovima svoje obitelji ili stvarima iz svoje okoline. U počecima ove faze karakterističan je prikaz bez jasne dimenzije i nepostojanje prostorne svijesti, no vrlo brzo se javlja i dvodimenzionalnost.

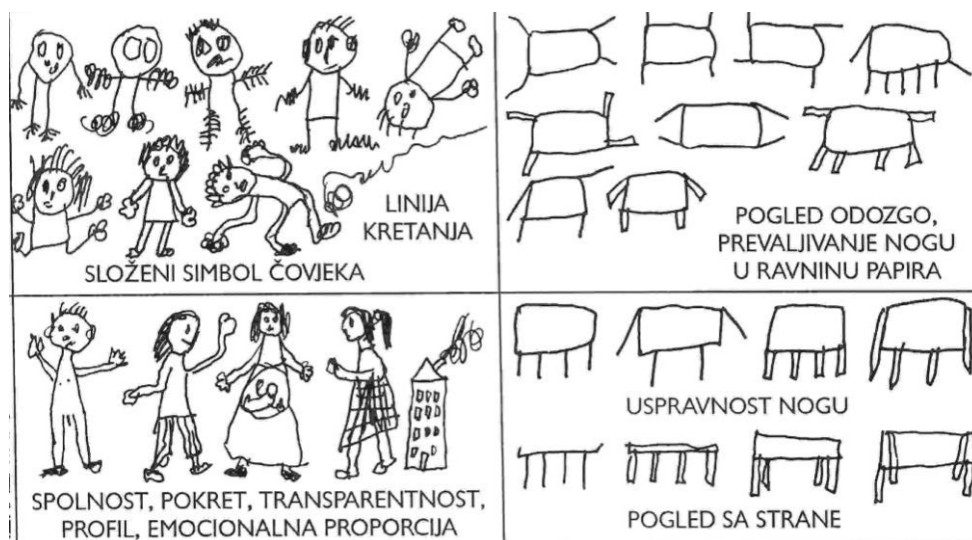
Slika 3 Tipične karakteristike ranih faza risanja, Grgurić, Jakubin (1996.)

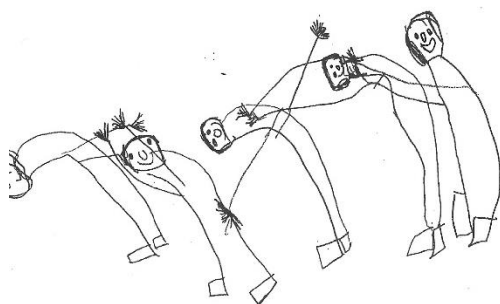
11 a). Prvi prikaz čovjeka.
Primarni simbol glava - noge,
olovka (3,5 g.)

Slika 4 Čovjek (3,5 g.), Grgurić, Jakubin (1996.)

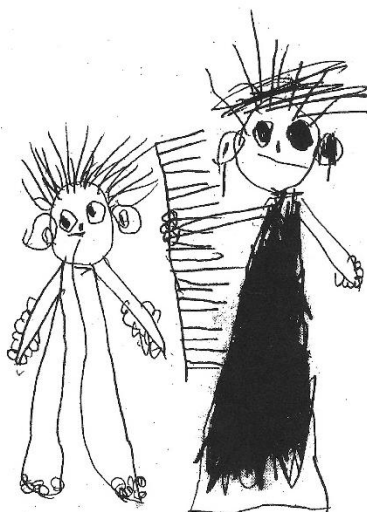
Druga je faza izražavanja složenim simbolima koja se javlja oko četvrte i traje dvije godine te se i sama dijeli na dvije faze: prva faza započinje likovnom aktivnošću i dok je likovno djelo stvoreno javljaju se misaone operacije, dok druga faza započinje misaonim operacijama koja je motivacija za likovnu aktivnost iz koje proizlazi likovno djelo. Dijete koje je vođeno mišlju planski kreće u aktivnost i ima određenu viziju koja se naravno može izmijeniti, a crtež prikazuje tok djetetovih misli. Tada likovna djela djece postaju komunikacijsko sredstvo putem kojih prikazuju svoje misli. Komunikacija je usmjerena prema samome sebi i prema objektima sa crteža ili slike. Dijete crta i sve organe osjetila vidljivih na glavi i pokretne ruke te tako čovjek postaje funkcionalno biće koje može biti u različitim položajima ovisno o aktivnosti. Pojavljuju se i motivi iz djetetove okoline i stvari bliske djetetu – cvijeće, životinje, kuće, zgrade, drveće... Javljaju se i specifične kretnje i radnje u crtežima poput plesanja. Perspektiva i proporcija su još nejasne i prostor papira zapravo uvjetuje oblike nacrtanog sadržaja, često djeca okreću papir i mijenjaju položaj likova i stvari na crtežu. Linija tla i linija neba postaju prisutne ili kraj papira označava tlo, figure prestaju letjeti, a čovjek dobiva svoje tijelo iz kojih izlaze udovi s prstima i obućom. Javlja se i spoznaja o boji te dijete naglašava važne dijelove poput srca, nemaju svijest o plošnosti motiva stoga ne slikaju obojom već crtaju bojom obrisne linije. Boje koriste prema osobnom ukusu i osjećaju, a ne prema općim pravilima npr. plavi pas. Javlja se crtež po sjećanju zbog razvitka memorije stoga je dijete u stanju reproducirati simbole. U ovoj fazi treba paziti na korištenje šablona u dječjim crtežima, šablonski crteži su najčešće ptice, sunce, bor, cvijet, oblak, kuća.

Slika 5 Karakteristike risanja djece tijekom faze izražavanja složenim simbolima, Grgurić, Jakubin (1996.)

18 a). "Igramo se vlaka".
Obratite pozornost na pokret
tijela, ruku i izraz lica. Olovka
(4 g.)

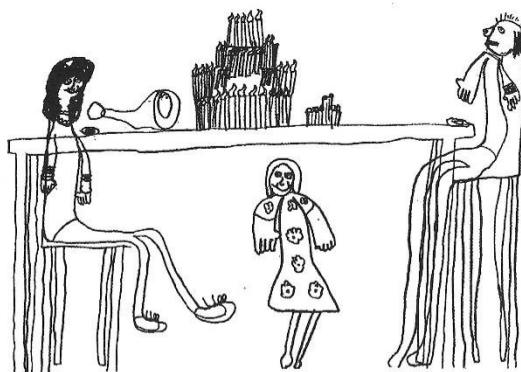

18 b). "Mama me češlja". Za
češljanje su najvažniji kosa i
češalj. Olovka (4,5 g.)

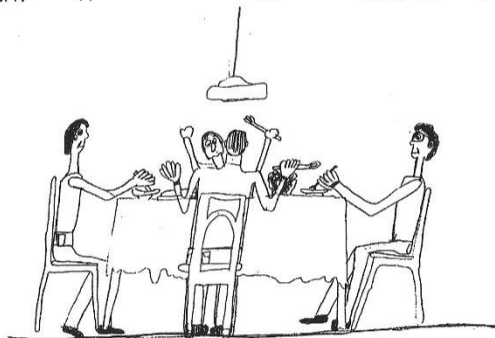
Slika 6 Prikaz pokreta i radni u dječjem likovnom izrazu tijekom faze izražavanja složenim simbolima, Grgurić, Jakubin (1996.)

Treća je faza intelektualnog realizma je karakteristična po brojnim promjenama, djetetovom napretku i razvoju koji je uzrokovan procesom socijalizacije. Faza se javlja oko šeste godine te traje pet godina što obilježava period razredne nastave. U tom periodu javlja se i apstraktno mišljenje, značajan razvitak vokabulara i sposobnosti verbalizacije i razvitak sposobnosti likovnog izražavanja. U prikazu čovjeka javlja se prikaz profila i prikaz čovjeka kroz brojne svakodnevne aktivnosti. Javlja se i pojam pravi kut, takav prikaz razlikuje vertikalno i horizontalno i time naglašava različitosti u objektima. Transparentni prikaz je posljedica znanja i predodžbe, dijete ne prikazuje samo objekt koji je primarni (u centru pozornosti) nego i okolni dio kao cijelu strukturu u koje dodaje detalje i stvari koje su mu drage te se doima kao da vidimo kroz objekte npr. kuće. Prikaz akcije u fazama kretanja javlja se kao posljedica svijesti o anatomiji čovjeka i kretanju kroz prostor (dijete prikazuje ud i loptu puno puta kao prikaz kretanja). Emotivna proporcija označava uvećan prikaz stvari i predmeta koji su djetetu dragi i važni te iz toga možemo iščitati interese djeteta. Prevaljivanje oblika može se opisati kao davanje zasebne dimenzije svakom liku ne mareći za cjelokupnu sliku, tako se javlja i poliperspektiva. Rasklapanje oblika označava crtež koji izgleda kao da je na sredini preklopljen ili kao da je dijete u potpunosti okrenulo papir kako bi dovršilo crtež. Kad dijete crta ono što je trebalo biti u prvom planu u donjem djelu papira, a stvari koje su najudaljenije u gornjem djelu papira to zovemo vertikalnom perspektivom. Obrnutu perspektivu možemo primijetiti najčešće prilikom crtanja nekih pravokutnih objekata, dijete će ono što bi trebalo biti duže i veće učiniti manjim i obrnuto, pa samim time ono što je trebalo vizualno djelovati bliže izgleda dalje npr. prednja strana stolice. Poliperspektivu možemo zamijetiti kod crteža u kojem dijete prikazuje više likova npr. razredni kolege, a svakoga od njih riše kao da ga gleda iz druge perspektive (ptičja, žablja, sa strane...). Navedena obilježja javljaju se istodobno ponekad više njih na jednoj slici ili crtežu, ne javljaju se pravilnim redosljedom. Tijekom faze intelektualnog realizma dijete je odvažno i sigurno u svoje poteze i linije. Kroz ovu fazu javlja se i značajnija pažnja na slikanje i bojenje, dok je još uvijek izražena plošnost bez prisutnosti tonske ili kolorističke modulacije.

33 a). "Slavimo rođendan".
Izražen pokret, profil,
karakterizacija, odnos cjeline i
detalja. Rub papira označava
liniju tla. Olovka (7 g.)

33 b). "Obitelj za stolom".
Izražen profil, anfas, pogled s
leđa. Proporcijski usklađeno;
pokreti. Linija tla podignuta s
ruba papira. Olovka (8 g.)

33 c). Crno-bijeli kontrast,
ljudska figura u kadru. Tuš-kist
(8 g.)

Slika 7 Karakteristike risanja djece/mladih tijekom faze intelektualnog realizma, Grgurić, Jakubin (1996.)

Zadnja ili četvrta faza zove se faza vizualnog realizma javlja se u jedanaestoj godini i karakterizira ju psihofizičko odrastanje i sazrijevanje, realistični prikazi likovnog sadržaja i izraza kreativnosti, mnogobrojnost detalja, jasnijih proporcija i ispravnih perspektiva. Kod djece se javlja želja za individualnošću, osamostaljivanjem i građenjem vlastita karaktera. Povremeno se kroz takve procese mogu javiti osamljivanja ili sukobi s okolinom koji su dio procesa osamostaljivanja. U likovnim izrazima gubi se dvodimenzionalni pogled te se dijete, kasnije čovjek igra sa sjenama, tonovima i svjetlom... Usvojene su i geometrijska, zračna te koloristička perspektiva.

Na pojavljivanje faza i brzinu napretka u likovnom izražavanju utječu niz faktora od kojih su neki: djetetov interes za likovnim izražavanjem, poticajna okolina, nasljedni faktori, dostupnost

likovnog materijala i kvaliteta podrške odgojitelja ili učitelja... Ljepota upravo proizlazi iz individualnosti putanje razvoja svakog djeteta.

50. "Motiv iz Zagreba". Geometrijska perspektiva, prostorni odnosi, cjelina-detalji. Lavirani tuš (11 g.)

Slika 8 Mnogobrojnost detalja, jasne proporcije i ispravne perspektive uočene na likovnom izrazu djeteta tijekom faze vizualnog realizma, Grgurić, Jakubin (1996.)

3.2 Specifičnosti likovnih tehnika (tempere i akvarel)

Damjanov (1988) temperu opisuje kao gustu, ljepljivu boju koja se dobiva se miješanjem pigmenta s jajem, smokvinim mlijekom ili drugim emulzijama. Naravno, sastav tempere kao likovnog materijala uvelike ovisi o tome za koga je namijenjen, gdje je kupljen i koja mu je cijena. Danas se za tempere koje su svugdje dostupne kao dječji likovni materijal koriste umjetno stvorene emulzije, a ne jaje ili smokva zbog cjenovne prihvatljivosti i roka uporabe.

Temperu se može opisati kao jednu od najzahvalnijih slikarskih tehnika. Boje se mogu miješati radi stvaranja nove boje, dodavati akromatske boje za degradaciju ukoliko je potrebna za sjenčanje. Tri primarne boje, bijela i crna dovoljne su za naslikati svaku sliku i za dobivanje bilo koje boje. Upravo zato tempera dobiva ime od riječi temperare, koja u latinskom jeziku znači glagol miješati. Također, kad je sloj tempere suh, njega u potpunosti može se prekriti novim slojem i tako promijeniti detalje ili sakriti nešto od već naslikanog sadržaja. Bitno je jedino da slojevi ne budu debeli jer će tako boja pucati, ljuštiti se, sporo se sušiti.

Jakubin (1999) navodi kako se slikati može na raznim podlogama poput drveta, papira, stakla, platna. Mogu se koristiti čak i na koži, tekstilu, zidu itd., dok god se uzima u obzir da bi podloga trebala biti nešto tvrđa i deblja kako se ne bi savijala i uništavala. Ukoliko se djelo naslikano temperom želi dodatno zaštititi i dodati mu završni sjaj, treba se lakirati ili premazati. Bez tog koraka, podloga kao i djelo bit će u mat varijanti obzirom da je tempera tehnika koja nema sjaj.

Mogu primijetiti da je to ujedno i tehnika koju djeca najviše vole, zbog senzornih svojstava i mogućnošću igre s bojom, a i tehnika kojoj su odgojiteljice zaista sklone.

Akvarel je vodena tehnika, kao što i samo ime govori, dolazi od latinske riječi aqua – voda. Jakubin (1999) vodenu boju opisuje kao pigment koji je miješan s gumiarabikom kao vezivom koji su zatim stavljeni u odgovarajuću ambalažu.

Specifičnost akvarela su prozirni i nježni tonovi, lakoća poteza, profinjenost, slojevito slikanje kako bi se dobili tamniji tonovi. O intenzitetu boje ovisi i količina vode korištena tijekom slikanja. Ono što je karakteristično kod ove tehnike je što ne postoji bijela boja kao takva već bijeli motivi ostaju netaknuti, papir predstavlja obojenu površinu. Slikati se može na raznim podlogama papira, kartona i slično, a o umjetnikovom odabiru ovisi hoće li slikati na suhoj površini ili na mokroj površini.

3.3 Podrška i pristup djeci u stvaralaštvu

Balić Šimrak (2011) navodi kako likovne aktivnosti u radu s djecom predškolske dobi možemo podijeliti u dvije kategorije. Prva kategorija su aktivnosti u kojima dijete spontano i samoinicijativno krene likovno se izražavati s materijalima i priborom koji su mu dostupni neovisno o drugima u okolini, a druga kategorija su aktivnosti koje je osmislila i isplanirala odgojiteljica. Takve aktivnosti imaju ciljeve i zadatke koje se odnose na čitavu odgojnu skupinu te na plan i program iste kroz akademsku godinu/kvartal/mjesec/tjedan. Kroz aktivnost koju dijete samoinicijativno započne odgojitelj može dobiti raznovrsne informacije o interesima djeteta, mogućnostima, aspiraciji... Kroz planski unaprijed osmišljenu i vođenu aktivnost dijete može usvojiti nova znanja iz određenog područja kroz izražavanje svoje kreativnosti i likovnosti. To je savršena prilika za stapanje znanja i novih iskustava iz bilo kojeg područja i odabrane tematike te istovremeno istraživanja svojstava likovnog materijala i tehnike. Tijekom aktivnosti odgojitelj mora biti otvoren po pitanju krajnjeg ishoda, mora se moći prilagoditi djeci, dozvoliti da postoji više varijanti i dati djeci pravo na izbor iste. Aktivno oslušivati djecu

tijekom izražavanja njihove kreativnosti jedini je način da ih se uvaži i poštuje u tom procesu likovnog izražavanja, samim time djeca će otkriti svoj potencijal i dobiti motivaciju za novim spoznajama i otkrivanjem do tad neotkrivenih znanja i vještina.

Prema Bodulić (1982) likovni pedagog omogućava svakom djetetu da se maksimalno slobodno izrazi kroz indirektnu pomoć u obliku pronalaženja prikladnih materijala, sredstva i podloga. Priprema likovnih aktivnosti i uvodnih igara je od ključne važnosti za uspješnost nastavnog plana. Iako je djeci sama likovna aktivnost puno više od igre što dokazuje ozbiljnost njihove strasti i posvećenosti tijekom stvaranja uvijek je dobro djecu opustiti i pripremiti kroz igru i razgovor, ali i dopustiti im da dožive tu igru kroz stvaranje i ljepotu istraživanja u umjetnosti. Prije slikanja kroz uvodnu aktivnost možemo djeci ponuditi kontakt sa predmetima koji su tematika projekta kroz kojeg ćemo i provesti likovnu aktivnost npr. na temu jeseni djeci možemo ponuditi kukuruz, tikve, žir, lišće te im dopustiti istraživanje taktilnih i auditivnih svojstava tih plodova prije nego što će ih oslikati, zatim oni mogu postati elementi likovnog djela – možemo lijepiti zrna kukuruza na površinu i tako graditi klip, otiskivati listove i sl...

Belamarić (1987) u svojoj knjizi navodi kako djeci treba dati i dovoljno vremena kako bi percipiranjem svijeta i okoline dobili unutarnji poriv za likovnim izražavanjem. Upravo iz tog razloga odgojitelj koji je motiviran za pravilno poticanje djece na likovno izražavanje osigurava prilike za upoznavanje okoline, za posjete nacionalnim parkovima, vožnju u javnom prijevozu, odlazak izvan grada, obilazak domaćih životinja i poljoprivrednih gospodarstava, posjete muzejima koji obiluju sadržajem zanimljivim djeci, odlasci na izložbe, art galerije, atelje i suradnja sa umjetnicima. Nakon takvih obilazaka može se javiti proces izražavanja likovnim jezikom to jest likovno stvaranje. „Promatranje oblika i pojava i njihovo izražavanje likovnim radom, dva su odvojena procesa. Promatranjem dijete otkriva i pamti oblike i pojave, njihove odnose i značenja, da to kasnije i prerađeno iskaže likovnim jezikom“ (Belamarić, 1987). Uz motivaciju kroz iskustva najbolji način za pokretanje dječje mašte je postavljanje pitanja otvorenog tipa i spoznavanje dječjeg poimanja okoline i konkretne tematike. Razgovor o doživljenim događajima također može pokrenuti interes za stvaranjem. U likovnim radovima nastalima po sjećanju primjećuje se prikaz odnosa među oblicima te cjelovitost događanja. Djeca će često biti vrlo zainteresirana za stvaranje likovnog izraza potaknutog pjesmom ili pričom, iako slikovnicu nikada nije vidjelo, kreirat će ilustraciju po shvaćanju pojmova iz literarnog djela.

Grgurić i Jakubin (1999) ističu kako kroz likovne aktivnosti odgojitelj ima i zadaću ispuniti obrazovne i odgojne ciljeve. Obrazovni zadaci koji se odnose na znanje su upoznavanje

likovnog jezika, usvajanje znanja o radu s likovnim materijalom, razvijanje znanja o kompozicijskim elementima likovnih djela, simbioza razvoja likovne i jezične vještine, širenje vokabulara i sposobnosti izražavanja kroz likovni medij, usvajanje znanja i vrijednosti hrvatske umjetnosti i baštine te također svjetskih umjetnika i likovnih pravaca karakterističnih za određena područja... Sposobnosti koje se razvijaju tijekom likovnih aktivnosti važne su što za daljnje likovno stvaranje, ali i za život i cjeloživotno obrazovanje, one su senzorne, intelektualne – divergentno mišljenje, praktične i izražajne sposobnosti... Neki od odgojnih zadataka su pozitivan stav prema radu i usvajanje radnih navika, samostalnost i individualnost, upornost, empatija i ustrajnost.

Damjanov (1991) u svojoj knjizi navodi kako je igra esencijalna aktivnost u djetetovu životu za razvoj kreativnosti. Djeca se toj aktivnosti predaju u potpunosti, spontano i nesvjesno se predaju igri. Najbolji poticaj za odgajanje umjetnika koji će uživati u likovnom stvaralaštvu i u odrasloj dobi je zadržavanje sposobnosti igranja. Vizualno – taktilno istraživanje svojstva kao motivacija za likovno stvaralaštvo ili sama simbioza stvaranja i igre u obliku igre s likovnim materijalima je jedan od najboljih načina za usvajanje odnosa između teksture, boje, svjetlosti, šupljine, veličine i sl...

Prema Belamarić (1987) bitno je djeci dopustiti da istražuju svojstva likovnog materijala kroz igru. Takva igra daje osjećaj autonomije i dovodi do novih spoznaja i ispitivanja mogućnosti i svojstva materijala kojim dijete rukuje. Kroz tu aktivnost, dijete će se moći svjesno ili nesvjesno izraziti. Primjeri takvih igara mogu biti od najjednostavnijih poput rezanja oblika škaricama, istraživanje tekstura boje i debljine poteza kistom ili gnječenja gline do igara građenja s likovnim materijalom, oslikavanje kroz kulinarske aktivnosti ili risanje poligona kredom na igralištu. Najbitnije je pronalaziti nove materijale, ideje i sadržaje te ih nuditi svakodnevno i spontano kroz uobičajene dnevne aktivnosti. „Izvorna viđenja i stvaralaštvo djece, najuspješnije se potiče putem novih sadržaja za koje djeca nemaju nikakvih predložaka, pa im ne ostaje drugo nego da sami pronađu i stvore svoje oblike.“ Belamarić (1987)

4. LIKOVNO DJELO KAO POTICAJ ZA LIKOVNU AKTIVNOST

Djeca od najranije dobi imaju sklonost ka esteticima, bojama i istraživanju tekstura stoga im je prirodno promatrati sadržaj ilustracija i likovnih djela te njihovo promatranje započinje

već u predškolskoj dobi. Neposredni kontakt djeteta i umjetničkog djela je najbolji način za promatranje istog. Takav kontakt može se ostvariti kroz slikovnice i ilustracije, film i televiziju, modni dizajn i kulturu odijevanja, kroz likovno oblikovane predmete iz svakodnevne uporabe, nezaobilazne posjete muzeja i galerija te kontakt s originalima i reprodukcijama likovnih djela različitih umjetnika. Odgojitelj mora pažljivo odabrati s kojim likovnim djelima treba upoznati djecu, a to primarno ovisi o njihovoj dobi, psihofizičkom razvoju te interesu odgojne skupine. Kroz likovna djela poznatih umjetnika djeca se upoznaju s osnovnim likovnim elementima te različitim likovnim sadržajima i problemima.

„Upoznavanje kvalitetnih likovnih djela dovest će do oslobađanja sposobnosti i sklonosti djece za likovno izražavanje i stvaranje. Djela likovnih umjetnosti postaju sadržajem dječje svijesti i potiču maštu za likovna ostvarenja“ Grgurić i Jakubin (1995). Nakon prezentacije likovnog djela potrebno je određeno vrijeme interakcije između likovnog djela i djeteta kao promatrača kako bi se mogao nastaviti razgovor o djelu ili čak kako bi ono poslužilo kao motivacija za likovno izražavanje.

Likovna djela daju odgojiteljima mogućnost interdisciplinarnih aktivnosti i projekata te se uz takve likovne aktivnosti mogu prezentirati povijesne činjenice o umjetniku i zanimljivosti iz njegova života i područja odakle dolazi, zatim nadovezati geografske činjenice određenog područja i sl.

4.1 Metoda estetskog transfera

Metoda estetskog transfera umjetnička je tehnika koja uključuje prenošenje estetskih elemenata, ideja ili stilova iz jednog umjetničkog medija ili djela na drugi medij ili djelo. Ova metoda omogućuje umjetnicima da inspiraciju crpe iz različitih izvora i prenose ih na svoje vlastito likovno stvaralaštvo. Estetski transfer može se odnositi na prenošenje stilskih karakteristika, kompozicije, kolorita ili konceptualnih elemenata s jedne slike na drugu. Na primjer, umjetnik može inspiraciju pronaći u djelu klasičnog slikara i pokušati prenijeti slične likovne principe na svoju vlastitu sliku. Ideja je da se prenoseći estetske elemente iz jednog medija u drugi, umjetnik može postići novu dimenziju izraza i stvarati originalne umjetničke djela.

Likovne aktivnosti predstavljaju područje u kojem odgojitelj može poticati djecu na razvoj kreativnosti, ali i obogaćivati njihova iskustva primjenom različitih tehnika i metoda. Jedan od

načina likovnog stvaranja predstavlja reprodukcija. Međutim prije same reprodukcije potrebno je djecu upoznati s likovnim djelom po uzoru na koje će stvarati. U tu svrhu koristi se metoda estetskog transfera (Brajčić, Jujnović 2016).

Mayer (2005) navodi kako je jedan od uvjeta za razvoj nastavnog sata visoke kvalitete raznolikost nastavnih metoda. Tako se kroz razvitak brojnih nastavnih metoda razvila i metoda estetskog transfera.. Riječ je o kvalitativnoj metodi koja uključuje opservaciju, tj. analitičko promatranje djela. Posebnost ove metode krije se u tome što promatrače, odnosno djecu, dovodi u takav oblik interakcije putem kojeg oni likovno djelo više ne doživljavaju samo vizualno, već to djelo postaje predmetom iskustvenog učenja i dio njihova sjećanja i asocijacija (Brajčić, Jujnović 2016).

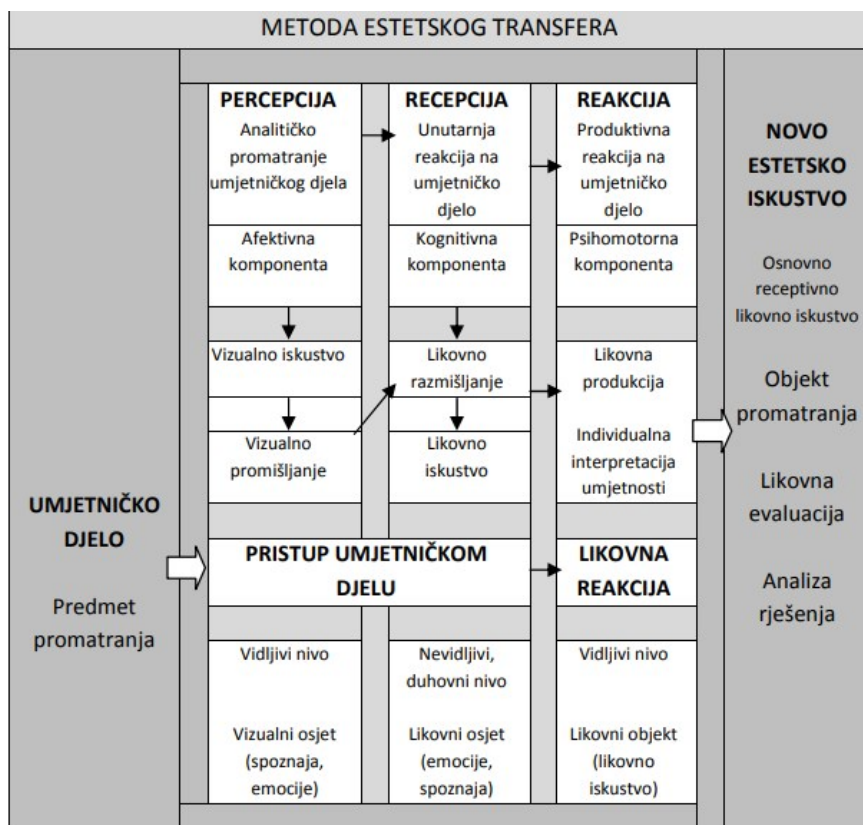

Slika 9 Metoda estetskog transfera (Duh, Župančić 2011)

Prilikom reprodukcije likovnih dijela moraju se poštivati određena pravila. Jedno od glavnih je da djelo koje se reproducira mora biti realistično i visoke kvalitete kako tijekom reprodukcije ne bi došlo do gubitka originalnog sadržaja. Metoda estetskog transfera uključuje tri faze:

1. percepciju
2. recepciju
3. reakciju (Brajčić, Jujnović 2016).

Percepcija umjetničkog djela usmjerena je djeci koja dobivaju jasnu sliku umjetničkog djela i to sa svim svojim osjetilima, ona je afektivna komponenta te je na vizualnoj razini. S druge strane, pod pojmom recepcije smatramo iskazivanje slike verbalnim govorim ili pisanim zapisom, recepcija je vezana za intrinzični dojam i motivaciju i kroz tu fazu očekujemo zamjećivanje detalja likovnog djela kroz razmišljanje o likovnom djelu i kreiranjem iskustva tako je ova faza nevidljiva, odvija se na duhovnoj razini. Reakcija je treća faza metode estetskog transfera i pod tom fazom podrazumijevamo unutarnji dojam i odgovor osobe koja promatra likovno djelo, ova faza je produktivna, a produkt je na vidljivoj razini, to jest likovni rad pojedinca kroz interpretaciju dojma stečenog pod utjecajem drugog umjetnika. Mijenja se s dobi djece tijekom odgojnih skupina i razreda, već stečenim znanjem i stupnju razvijenosti vještina i kompetencija na području likovne umjetnosti i likovne kulture navode Duh i Župančić (2011).

Slika 10 Metoda estetskog transfera (Duh, Zupančić 2011)

4.2 Uloga odgojitelja

Osim djece, kao najvažnijih sudionika metode estetskog transfera ključan je odgojitelj/učitelj koji je voljan biti mentor, voditelj, pomagač, motivator, a dovoljno nenametljiv da ne iskrivi inicijalnu dječju ideju i samim time naruši reakciju na doživljeno u procesu susretanja s umjetninom.

Grgurić i Jakubin (1995) navode kako odgojitelj svojim pitanjima tzv. „zainteresiranog odraslog“ treba intervenirati kad primijeti da dijete ima neke nesigurnosti, dvojbe ili kolebanja. Tada intervenirati može pitanjima otvorenog tipa koji zahtijevaju dublje promišljanje ili pitanjima koje nude alternativu npr. „Što bi sljedeće mogla učiniti?“ ili „Bi li ti bilo lakše trgati papir“. Djeca u tom slučaju primjećuju da nema autoritarnog stava, naređivanja te su i dalje zainteresirana. Likovno obrazovanje je nužno za odgojitelja u svakodnevnom radu, ali i samo shvaćanje da dječji rad vrednuje kao individualno umjetničko djelo, bez uspoređivanja, bez sugeriranja tijekom rada. Odgojitelj mora prepoznati sposobnosti djeteta u kreativnom izražavanju i pomoći mu da pronađe materijal i tehnike koje mu najbolje odgovaraju.

„Učitelj se treba osposobiti za senzibilno vizualno reagiranje na likovne fenomene u okolnoj stvarnosti, kako bi prema regionalnim osobitostima sredine i škole gdje živi i radi s djecom mogao samostalno pronalaziti i odabirati poticaje prema likovnim problemima, metodama i načelima, cilju i zadacima vizualno-likovnog odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi“ Jakubin (1995).

Djeca tijekom susreta s nekom pojavom promatraju i doživljavaju istu na sebi svojstven način, u potpunosti drugačije no odrasli. Interpretiraju tu pojavu stvaralački, poistovjećuju se s istom, vođeni radoznalošću navodi Belamarić (1987).

Usmjerenost takvog intenziteta koja je puno jača od opće percepcije naziva se stvaralačka percepcija. Ukoliko do tog stanja dođe dijete će krenuti stvarati i izražavati se putem likovnog medija. Upravo zato odgojiteljev zadatak odabira poticaja nije lak. Na odabir poticaja i likovne tehnike utječe dječji interes, stupanj psihofizičkog razvoja, kvaliteta izvođenja krupne i fine motorike, trenutna zbivanja u vrtiću i vanjskom svijetu, likovna razvojna faza u kojoj se nalaze prema dobi. Kroz razne projekte i likovne probleme tijekom akademske godine djeca bi trebala razviti crtačke, prostorno-plastičke, slikarske, grafičke i medijske komunikacijske sposobnosti. Za raznovrsno i kvalitetno razvijanje tih tehnika zaduženo je stručno metodičko-didaktičko biranje poticaja i motiva. Kako bi u svom likovno-pedagoškom i metodičko-didaktičkom djelovanju odgojitelj bio uspješan uvijek bi trebao reflektirati se i inspirirati radovima djece.

Kroz postupno osvješćivanje likovnih zakonitosti u primjeni likovnih i kompozicijskih elemenata, motiva i načela likovnog oblikovanja javlja se i razvoj mišljenja navode Grgurić i Jakubin (1995). Zbog toga je bitno na pravilan način, kroz razne aktivnosti i igre poticati djecu na promatranje oblika, boja, tehnike i ostalih svojstava likovnih djela. Odgojitelj treba poznavati i vladati likovnim pojmovima, jezikom i tehnikama kako bi mogao odabrati likovni problem koji će biti adekvatan kako bi djeca usvojila osnove likovnog jezika. Djeca koja su usvojila te osnove mogu bez ikakvih tegoba snalaziti se u raznim likovnim područjima s kojima se susreću kroz svakodnevni život, ali i muzeje i galerije kao što su kiparstvo, arhitektura, slikarstvo, grafika i primijenjena umjetnost i dizajn. „Metodički postupak ne treba odvajati od razvoja dječjeg likovnog izražavanja metoda rada treba odgovarati mogućnostima djece“ Grgurić i Jakubin (1995).

5. DJELA FRIDE KAHLO KAO POTICAJ ZA LIKOVNU AKTIVNOST - PRAKTIČNI DIO

U Dječjem vrtiću „Maksimir“ na Ravnicama u Zagrebu u sklopu projekta „Žene koje mijenjaju svijet“ provela sam likovne aktivnosti na temu „Djela Fride Kahlo kao poticaj u dječjem vrtiću“. Nakon čitanja dijelova iz slikovnice o Fridi Kahlo i razgovoru o njezinim životnim okolnostima i načinima da nam umjetnost bude podrška kroz teške životne trenutke promatrali smo djela Fride Kahlo. Nakon promatranja umjetničkih djela i razgovora o istima, djeca su krenula u vlastito likovno izražavanje. Jedan od ciljeva aktivnosti bio je potaknuti djecu na razmišljanje o sebi samima, svojim vrlinama i preferencijama. Smatram kako je taj cilj ispunjen obzirom da sam primijetila autentičnost i prikaz djece kroz likovni izraz. Ovakav vid aktivnosti se ne provodi često u odgojnim skupinama jer je ponekad zaista teško pronaći način da se djeci približi pojedini umjetnik, osobito ako su neki segmenti likovnih djela kompleksniji te možda neprimjereni djeci poput same sirove patnje na pojedinim djelima Fride Kahlo. Djecu treba pripremiti na razmišljanje o sadržaju i motivima likovnog djela te pomno odabrati način na koji će se sadržaj likovnog djela prezentirati. Izazov odgojiteljima predstavlja i odabiranje načina likovnog izražavanja potaknutog drugim umjetnikom, a da takvo izražavanje nije repliciranje tuđeg sadržaja već mogućnost varijacije i iskazivanje dječje individualnosti i karaktera. Kvalitetnim kontinuiranim učenjem o pristupu djeci kroz likovne aktivnosti i edukacijama o materijalima i tehnikama odgojitelji će steći više samopouzdanja koje će rezultirati raznovrsnijim likovnim i kreativnim sadržajem koji se djeci nudi i prezentira.

5.1 Likovna aktivnost u mješovitoj dobnoj skupini od 4. do 6. godina

Predaktivnosti i uvod

Jutro je započelo u krugu na tepihu gdje sam djeci čitala knjigu o Fridi Kahlo. Razgovarali smo o situacijama koje su je zadesile i o tome kako pronaći nešto lijepo kroz tužne trenutke. Motivacija prije aktivnosti sastojala se i od igre „Kako se osjećam“ gdje sam u djeci pokušala probuditi svijest o trenutnim emocijama. Kao poticaj za likovnu aktivnost u srednjoj dobnoj skupini gdje su zbog malog broja djece prisutne u vrtiću grupe bile spojene pa je tako nastala mješovita koristila sam djelo „Autoportret s ogrlicom od trnja oslikano uljem na platnu“. Djecu je slika doista fascinirala radi jarkih boja i životinja na ramenima umjetnice. Odabrala sam ovo

djelo jer sam smatrala da je dobar uvod u slikanje autoportreta. Želja mi je bila da djeca pogledaju sebe i slikaju ono što vide i osjećaju, da kroz likovni izraz proslave svoje osobitosti poput pjega, madeža, boje očiju, naočala i sl... Životinje na slici bile su također izvrstan detalj jer su privukle pažnju djece obzirom da su nedavno bili posvećeni upravo temama iz biljnog i životinjskog svijeta te su posjetili Zoološki vrt u Zagrebu. Kako bih potakla svakoga od njih da duboko razmisli o svojim osobinama i karakteru zamolila sam ih da zamisle životinju koja bi voljeli biti i što bi radili te je svatko obrazložio svoj odgovor, u drugom krugu govorili smo o životinjama s kojima imamo najviše sličnosti u svrhu osvješćivanja vlastita tijela i izgleda.

Nakon uvodnih igara promatrali smo umjetničko djelo i razgovarali o njemu, djeca su primjećivala razne detalje. Djevojčici B. izrazito se sviđjelo što majmun plete ogrlicu. Dječak F. rekao je: „Takvu mačku imam i ja i oči su joj zelene kao to lišće“. Djevojčica L. rekla je: „Životinje iznad glave umjetnice zovu se vilin konjici te da se kroz njihova krila vidi lišće jer su im krila jako tanka i prozirna“. Dječak S. rekao je kako mu se jako sviđa frizura umjetnice.

Zadatak

Nakon predaktivnosti i promatranja umjetničkog djela otišli smo u kupaonicu natočiti vodu u čaše za kistove i zamolila sam djecu da dobro pogledaju u ogledala i zapamte svoje detalje, po čemu su lijepi i posebni. Zatim smo pripremili i zaštitili stolove kojih je bilo 4 te uzeli tempere, kistove i A4 papire iz likovnog bloka. Kako su grupe bile spojene te su u grupi bile i dvije djevojčice koje su par dana prije toga u starijoj dobnoj skupini sudjelovale u likovnoj aktivnosti koju sam provela, one su inzistirale da bi željele opet raditi s akvarelom, dok su mlađa djeca odabrala tempere. Zadatak likovne aktivnosti bio je prikazati svoj autoportret uz boje i pozadinu koja nas veseli te istaknuti svoje najljepše detalje lica.

Realizacija likovne aktivnosti

Aktivnost sam provela 17.06.2022. u jutarnjim i popodnevnim satima. Toga dana bilo je 14 djece od kojih su dvije djevojčice od 6 godina. Predaktivnosti smo izveli na tepihu u sobi dnevnog boravka gdje smo u krugu igrali igre te sam čitala knjigu. Promatranje umjetničkog djela proveli smo za stolovima prije opremanja stolova za likovnu aktivnost. Motivacije u djece doista nije izostajalo, bili su vrlo zainteresirani za rad, promatrali su se stalno. Dosjetili su se da neke od djevojčica imaju mala ogledalca u koja bi se povremeno gledali tijekom slikanja.

Doista sam primijetila razliku između radova djece srednje skupine i starijih djevojčica. Mlađa djeca više su uživala u potezima kistom, miješali boje da bi dobili željene, pozadine su prikazivali po bojama koje ih asociraju na osjećaje što su mi kasnije i objasnili. Bila sam iznenađena njihovom posvećenošću i predanošću da njihov autoportret bude što vjerodostojniji njihovom izgledu. Boje su im se često na papiru malo pomiješale i potezi kistom su pritom izgubili djelomičnu definiciju, no primijetila sam da su u tome zapravo uživali jer su dodavali nove detalje drugih boja i slojeva i radovi su dobivali na dubini, a ja sam mogla primijetiti koliko ih vesele debeli gusti premazi kistom. Nisam primijetila šablonska rješenja i mislim da su radovi stvarno odraz njihove mašte, no kod starijih djevojčica sam primijetila da su obje u svojoj pozadini naslikale cvijeće te su na moje pitanje kako to da su se odlučile upravo za cvijeće rekle da ih ono predstavlja jer su „lijepo, nježne, šarene i brzo rastu“.

Ciljevi aktivnosti

Uz upoznavanje s umjetnicom Fridom Kahlo, informacijama o njezinom životu, porijeklu i putanji umjetničkog uspjeha cilj je bio i prepoznati kako se djeca osjećaju, što ih veseli i kako se nose s teškim trenucima. Primijetiti crte svoga lica, detalje, teksturu i izražavanje vlastita mišljenja također je bio jedan od ciljeva. Kroz slikanje samoga sebe razvili su samopouzdanje u sposobnosti likovnog izražavanja, ali i pozitivnu sliku o samome sebi i svom fizičkom izgledu. Sami su priređivali pribor stoga je i prihvaćanje radnih navika bio cilj koji su ispunili.

Odabrani dječji radovi

Djevojčica B. (5 godina) naslikala je autoportret sebe s plavim očima i obrvama, širokim osmijehom, naušnicama, dugom smeđe – plavom kosom ukrasnim ukosnicama i zelenom majicom sa zvjezdicama. Na moje pitanje je li zadovoljna naslikanim i primjećuje li sličnost između sebe i slike odgovorila mi je: „Jako sam slična na slici, imam iste i oči i usta i kosu i odjeću, jedino ne znam kako napraviti svoj nos nije trokutast kao što inače crtam.“ Kad sam je upitala bi li mi htjela objasniti kako se odlučila što će biti u pozadini, rekla je: „U pozadini imam par leptirića jer su veseli i brzi kao ja, plavu boju jer sam cijelo ljeto na moru i kupam se i narančasti pijesak, ima i zelene jer volim ići šetati s tatom u šumu i kad me braco naljuti onda

se smirim, zbog toga ovo što je sivo kad se naljutim postane zeleno kad se prošećem“. Kod njenog rada ne primjećujem nikakvo shematiziranje osim na zvjezdicama na odjeći. Vrlo je detaljna u objašnjavanju i dobro je promislila zbog čega odabire baš tu pozadinu, shvaća stvarnu boju predmeta i pojava te koristi jake primarne i sekundarne boje u skladu sa svojom dobi.

Slika 11 Djevojčica B. (5 godina)

Dječak L. (4.5 godina) naslikao je autoportret te se odlučio na horizontalno okretanje papira, rekao je kako mu se tako više sviđa i da je htio slikati pozadinu pa je tako okrenuo da ima više mjesta. Naslikao je svoju kosu smeđe boje, oči i nos kao 3 točke i široki osmijeh, svoju majicu je prikazao realno u žutoj i plavoj boji. Upitala sam ga nalikuje li dječak sa slike na njega, rekao mi je: „Meni baš slični. Jedino nisam baš tako taman u licu, ali pomiješale su mi se boje očiju i lica jer nisam dovoljno dugo čekao“. Dječak je svjestan svoje nestrpljivosti i govori mi kako se više veselio oslikavanju pozadine da pokaže kako se osjeća i što njega predstavlja te mi je odmah krenuo objašnjavati: „Ova narančasta gore je boja motora od mog tate i jako se voli voziti s njime, a budem i ja kad narastem, žutu sam stavio jer sam sretan kad je sunčano i kad se mogu ići s mamom i tatom šetati, a tužan sam kad pada kiša i moram biti doma i zato sam stavio plavu. Zelena je moja najdraža boja jer je to boja od mojeg bicikla, a druga narančastu sam stavio jer smo mi grupa Mrkvice“.

Slika 12 Dječak L. (4.5 godina)

Djevojčica S. (4 godine) na svom radu koristila je pretežito hladne boje. Kosu je oslikala tamno plavom, kao i oči, nos i usta. Oko glave i tijela dodala je i plavu obrisnu liniju. Pitala sam ju može li mi ispričati nešto o svojoj slici i odgovorila mi je: „To sam ti ja, imam kosu, lice i haljinu“. Nisam najbolje razumjela trup koji je naslikala pa sam je zamolila da mi objasni, tek sada sam shvatila da dva tamnozeleno kruga nisu na majici nego su to zapravo šupljine ispod pazuha i uzak struk. Zanimljivo mi je bilo kako je s negativnim prostorom dobila oblik koji je željela. Objasnila mi je i kako je pozadina zelena radi trave koju ona voli jer na njoj bere tratinčice.

Slika 13 Djevojčica S. (4 godine)

Djevojčica Z. (7 godina) autoportretom se prikazuje vrlo dosljedno te je vrlo motivirana i posvećena slikanju. Ranije sam napomenula kako je par puta molila te inzistirala da ponovo slika akvarelom, kao i njezina prijateljica iz skupine. Nisam znala je li ispravno što sam joj dala akvarel jer je tema bila slikanje temperom, ali smatram da je važnije da dijete uživa u likovnom izražavanju te da nije važno da svi slikamo istom tehnikom, a ono najvažnije, argumentirano je obrazložila da joj se tempere miješaju i dugo joj je čekati da se slojevi osuše te da su boje na papiru slikane akvarelom „svjetlije i ljepše“. Zamolila sam je da mi objasni svoju sliku i kako se osjećala tijekom slikanja te mi je odgovorila: „To sam ja Z., imam smeđu kosu sa šiškama koje uvijek nosim, zelene oči i debele obrve, usne sam malo kao da su s labelom namazane obojala. U pozadini je svakakvo cvijeće jer ga ja volim i veselo je kao i ja.“. Upitala sam je još i zbog čega ju baš cvijeće predstavlja i tada mi je rekla: „Jer je lijepo kao i ja i jer sam se jako veselila dok smo s tetom pričali o proljetnicama i sadili ih.“. Pozadinska boja je crvena te mi je objasnila kako je pokušala naslikati od svijetlo crvene prema roznoj boji jer takvu pozadinu ima na tabletu i to joj se baš sviđa. Zaista se ponosila svojim radom te kako joj je bio zadnji dan u vrtiću prije ljetnih praznika i polaska u školu, odlučila ga je odnijeti kući.

Slika 14 Djevojčica Z. (7. godina)

Djevojčica J. (7. godina) je kao i njena prijateljica željela slikati akvarelom. U njezinim potezima vidi se da uživa u slikanju te da je posvećena razvijanju te vještine. Autoportret je vrlo realističan od oblika glave i očiju, sitnih usana, pokušaja imitacije slojevitosti kose. Oduševila me s tehnikom crtanja latica i time što mi je navela za svaki cvijet poimence koji je i razliku između latica. Nisam je ni stigla upitati, već mi je sama rekla: „To je moj autoportret, imam

svijetlu boju kože, plave oči, nos i usta. Imam smeđu kosu stepenasto ošišanu i imam krunu od svijeća. Pozadina iza mene je zelena kao trava da lijepo paše uz cvijeće. Tu sam naslikala puno cvijeća tu je ljubičica, tratinčica, hortenzija, krizantema i suncokret. To cvijeće znam, a ove u vazi sam ja izmislila“. Svoj rad je odlučila odnijeti kući, a obzirom da sam bila prisutna u trenutku kad su roditelji došli po nju, čula sam kako im je s oduševljenjem pričavala aktivnost i objašnjavala tko je Frida Kahlo.

Slika 15 Djevojčica J. (7. godina)

5.2 Likovna aktivnost u starijoj dobnoj skupini od 5. do 6. godina

Predaktivnosti i uvod

Dan prije likovne aktivnosti bazirala sam se na Fridu Kahlo kao osobu s teškim životnim putem, ali i revolucionarnim odlukama te kao umjetnicu. Motivacija prije aktivnosti sastojala se od čitanja knjige o umjetnici, razgovor o njezinom životu i područja odakle dolazi kako bi djeca dobila neku početnu informaciju o umjetnici. Kao poticaj za likovnu aktivnost u starijoj dobnoj skupini koristila sam djelo „Mrtva priroda s papigom“ koja je oslikana uljem na platnu. Razlog odabira ovog djela bilo je saznanje da su trenutno u aktivnostima vezanim uz sezonsku hranu, da su vrlo zainteresirani za piramidu zdrave prehrane te posjet tržnici. Kako sam aktivnost provodila u kasno proljeće donijela sam sezonsko voće i povrće sa slike pa su prije aktivnosti promatrali, taktilno istraživali iste, a zatim i oslikavali sa bojama dobivenim na prirodnoj bazi. To su bile kratke igre i istraživanja koja su prethodila uvodu u likovnu aktivnost.

Prije same likovne aktivnosti smo promatrali u prethodno navedeno likovno djelo te smo razgovarali o voću, ali i samim karakteristikama likovnog djela, što izgleda sočno, što slatko, što kiselo i kako možemo prikazati zrelost voća prema boji. Iznenadila me zrelost djece tijekom razgovora, a kasnije i sami likovni radovi. Dječak L. rekao je: „Na lubenici vidi puno rupica jer netko vadio neke koštice prije slikanja“. Djevojčica E. rekla je: „Boje su šarene i ljetne jer je i priroda takva, a neko voće je hrapavo kao naranča da se lakše obrani od bubica i pčelica“. Kasnije sam saznala da je to odgojna skupina odgojiteljica koje su posebno posvećene likovnom stvaralaštvu te da djeca za likovno izražavanje pokazuju posebnu zainteresiranost.

Zadatak

Nakon promatranja i razgovora likovnog djela djeca su se rasporedila na svoja mjesta gdje sjede, a sliku Frida Kahlo sam na apel odgojiteljice zakačila na pano koji im služi da se podsjetite koje su sve aktivnosti i projekte radili tog mjeseca. Na jednom od stolova bilo je i voće koje sam tog dana donijela te je djeci dana prilika da dođu i slože svoje kompozicije prije slikanja. Djecu sam zamolila da zamisle stol pun voća koji bi voljeli da ih dočeka nakon cjelodnevne igre na plaži i kupanja u moru jer ih se većina u to doba spremala za ljetovanje pa mi se činilo prigodno. Cilj aktivnosti bio je da kroz vlastiti likovni izraz promisle o svojim taktilnim i okusnim preferencijama te da dobiju priliku vlastitog izražavanja i autonomije u stvaranju u kojem je tuđe umjetničko djelo samo poticaj, a ne šablona preslikavanje tuđeg rada.

Realizacija likovne aktivnosti

Aktivnost sam provela 14.06.2022. godine u prijepodnevnim satima nakon doručka kad uobičajeno i provode razne likovne i glazbene aktivnosti. Predaktivnosti sam provela na tepihu sobe dnevnog boravka gdje uobičajeno razgovaraju, čitaju i opuštaju se dok je sama likovna aktivnost provedena za stolovima sobe dnevnog boravka. Toga dana bilo je 10 djece, a bili su raspoređeni za tri stola. Djeca su bila vrlo motivirana za rad i fascinirana prikazom tekstura na umjetničkom djelu, stoga su zaključili kako bi radije slikali akvarelom jer njime lakše mogu prikazati teksture, za razliku od tempere (što je bilo moja inicijalna ideja) gdje će morati čekati da se slojevi osuše. Oduševio me njihov aktivizam i promišljanje o takvim pojedinostima. Stolove smo zajednički zaštitili vrećama za smeće, djeca su sama donijela likovni pribor i papire A4 formata iz likovnog bloka te su mi objašnjavali koja je razlika između kistova za tempere i

za akvarel u taj čas je dječak D. došao na ideju da može uzeti kist za tempere i drveni štapić kako bi s njima mogao bolje prikazati teksturu voća. Na kraju su se odlučili uzeti i tuš s kojim su radili obrisne linije i teksture. Iako likovnu aktivnost smatram uspješnom, promijenila bih određene stvari. Primijetila sam da su se sva djeca izrazito zainteresirala za slaganje vlastite kompozicije od voća, no smatram da bi radovi bili raznovrsniji da ta aktivnost nije prethodila slikanju. Uvidjela sam da slikali isti stol, jer je na takvom stolu stajalo voće, da je pozadina bila plava jer je iza voća bio tatami polegnut na zid i da su na radovima koje sam odabrala naranče bile odrezane jer smo mi naranču odrezali kako bismo promatrali žilice i meso naranče. Voljela bih da sam uspjela dobiti malo raznovrsnije radove no oduševila me tehnika i vještina s kojom su djeca slikala te nisam mislila da će radovi biti na toj razini.

Ciljevi aktivnosti

Kroz ovu likovnu aktivnosti ispunili smo brojne ciljeve, a neki od njih su bili susret sa Fridom Kahlo, njezinim životom, porijeklom, osnaživanje i poštovanje pojma žene u djetinjstvu. Razgovor i edukacija o voću, sezonskom uzgoju, zdravoj prehrani. Istraživanje boja i osjećaj za iste, promatranje tekstura i pokušaj imitacije istih kroz likovni izraz. Razvijanje vlastita mišljenja i spoznaja o sebi samima te razvoj fine motorike ruku, šake i prstiju kroz kontrolu kista. Razvoj pozitivne slike o sebi samome i ljubavi i užitka u umjetnosti.

Odabrani dječji radovi

Dječak E. (5.5 godina) sam me pozvao da mi pokaže svoju sliku i odmah krenuo s objašnjavanjem. „Ja sam stavio lubenicu jer je fina i sad ljeti je stalno jedem, stavio sam grbavu crtu jer ju je netko malo izgrizao. Još imam i naranču, krušku, veliko i malo grožđe u dvije boje, marelicu, šljivu i šipak i stavio sam jednu gljivu (kroz smijeh pokazuje desni kraj lubenice). Tu ti je kraj marelice (opet govori kroz smijeh). Na moje pitanje kako se osjećao tijekom slikanja rekao je da mu se jako svidjelo raditi sa tušem i akvarelom istovremeno jer da tako još nisu radili, da nije uspio lubenicu napraviti vodenom koliko je želio i da je ogladnio dok je razmišljao o voću. Na pitanje bi li išta promijenio ili ostavio sve kako je rekao je da bi naslikao još neko voće koje se sjetio da voli kao mango i da bi naslikao i posudu. Bio je vrlo koncentriran tijekom slikanja te je prvi započeo i zadnji završio aktivnost, cijelo vrijeme bio je udubljen i nije zagledavao u radove svojih vrtićkih prijatelja.

Slika 16 Dječak E. (5.5 godina)

Djevojčica S. (6. godina) jedina nije puno razblaživala intenzitet boje i koristila je vrlo malo vode tijekom umakanja kista u akvarel, njezine boje su jarke i jasne i to me privuklo njezinom radu. Također dodala je najraznovrsnije voće uz dodatak i povrća. Rekla mi je: „Ovdje mi je banana malo istrunula jer je dugo stajala, a moja mama kaže da kad istrune moraš odmah baciti jer vidiš kaj se tu desilo, banana je dirala ciklu i onda ti je i ona istrunula“. Na moje pitanje što se sve nalazi na njezinom željenom stolu rekla je kako su tu: lubenica, trešnje, jagoda, mandarina, limun, paprika, tikvica, šljiva i trula cikla i banana. Tijekom aktivnosti je bila zanesena, ali se i okretala te prepričavala svima zbog čega je neko voće trulo. Odabrala sam baš ovaj rad jer je istina o truleži ta da joj je kapnuo tuš na mjesto gdje to nije željela. Oduševila me njena kreativnost i inovativnost te kako je spojila činjenice koje zna o uvjetima za držanje voća i povrća sa svojim likovnim stvaralaštvom.

Slika 17 Djevojčica S. (6 godina)

Djevojčica F. (6. godina) pokušavala je sjenčati. Par puta je kroz rad zastala i gledala u daljinu te je na moje ohrabivanje nastavila rad, željela je sjenčati, a ipak se nije osjećala ugodno jer joj se nije svidjelo kako je ispalo. Rekla sam joj da je odlično krenula, ali da ako se njoj ne sviđa i ne osjeća se ugodno neka ne sjenča ostatak. Do tada je pokušajem sjenčanja oslikala trešnju, šljivu i jagodu. Na kraju je odlučila da će slikati i mango te je htjela prijelaz između narančaste i zelene i bilo je očigledno koliko joj je to što je ispunila vlastito očekivanje diglo samopouzdanje. Ona je jedina sve prvo crtala tušem, a zatim plošno oslikala. Sama mi je rekla da bi voljela promijeniti to što se kasno sjetila dodati naranču pa sad na naranči postoji linija. Kad sam je upitala je li zadovoljna svime što smo danas radili, odgovorila je: „Da a najviše s time što mi je lubenica baš lijepa, i dinja i naranča, vidiš kako sam ove pikice iz kojih rastu dobro napravila“. Bila sam doista zahvalna na spoznaji da je aktivnost koju sam provela izazvala u njoj ugodu, ali i stvorila joj pozitivnu sliku o sebi samoj te da smo pronašle način da se ohrabri i nastavi slikati.

Slika 18 Djevojčica F. (6 godina)

6. ZAKLJUČAK

Još od najranijih zapisa koji datiraju iz doba paleolitika možemo primijetiti da je u čovjekovoj esenciji izražavati se putem likovnih medija. Doba djetinjstva još je uže vezano uz aktivno stvaralaštvo obzirom da se u djece prirodno javlja potreba za istraživanjem i igrom, pa tako i igrom s likovnim materijalima koja dovodi do likovnog stvaralaštva, a kasnije s razvojem svijesti djeteta i izražavanjem stanja, emocija i događaja kroz likovni medij. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015) kreativnost tretira kao jednu od ključnih vrijednosti za moralni, društveni, intelektualni, motorički i duhovni razvoj djece. Upravo iz tog razloga važno je djetetu ponuditi stvaralačka sredstva i miran prostor gdje će neometano razvijati svoja znanja i vještine, ali i otkrivaju sami sebe, svoje preferencije kao i svoje vrijednosti koje direktno utječu na razvoj samopouzdanja i pozitivne slike o sebi samome.

Jedna od izvrsnih metoda rada s djecom predškolske dobi je likovno stvaralaštvo nastalo kao doživljaj na interakciju između upoznavanja djela drugoga umjetnika. Na taj način dijete će dobiti mogućnost da samo razvije mišljenje o tom djelu, pružit će mu se prilika da kroz igre i aktivnosti verbalizira svoje mišljenje, imat će priliku upoznati se s novim likovnim materijalima i tehnikama s kojima do tada nije, putem holističkog pristupa usvajati će nova iskustva na području likovnog odgoja i obrazovanja kao i razvoja kreativnosti, ali i spoznaja o raznim područjima koja će se nadovezivati na temu o umjetniku kao što su povijesno, geografsko, kulturološko, prirodoslovno i glazbeno.

Navedene tvrdnje potvrđuju i likovne aktivnosti čija je tema bila umjetnica Frida Kahlo, a posebice dvije od mnogobrojnih autorskih slika – Mrtva priroda s papigom i Autoportret s ogrlicom od trnja. Aktivnosti provedene u dječjem vrtiću pokazale su kako djeca imaju intenzivnu motiviranost za slikanje ukoliko dobiju pravu podršku te koliko je bitno za doba djetinjstva imati svojevrsnu autonomiju i mogućnost izbora u odabiru likovnih sredstava. Kako bi dijete koje u nekom trenutku osjeća strah, strepnju ili averziju prema likovnom stvaralaštvu svoje nedaće prebrodilo i nastavilo stvarati važno je educirati odgojitelje kako pristupiti djetetu i motivirati ga na daljnji rad. Istraživanjem se dokazalo kako će dijete koje je bilo ohrabreno na kraju tijekom gledanja u plod svoga truda biti izrazito sretno i ponosno. Nastavno na to možemo zaključiti kako je umjetnost ono što u nama budi zadovoljstvo i sreću te ponos na sebe same te je jedan od nježnih načina kako pristupiti suočavanju sa problemom kao i sredstvo za prebroditi isti.

7. LITERATURA

- Balić Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*, broj 62/63, str. 2–8. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124737>.
- Bodulić V. (1982). *Umjetnički dječji crtež*, Zagreb: Školska knjiga.
- Belamarić, D. (1987.) *Dijete i oblik*, Zagreb: Školska knjiga
- Damjanov, J. (1991.) *Likovna umjetnost 1*, Zagreb: Školska knjiga
- Damjanov, J. (1994.) *Likovna umjetnost 2*, Zagreb: Školska knjiga
- Damjanov, J. (1991.) *Vizualni jezik i likovna umjetnost*, Zagreb: Školska knjiga
- Duh. M. i Zupančić, T. (2011.) Metoda estetskog transfera – opis specifične likovno – didaktičke metode. *Croatian Journal of Education*, 13 (1), 42-75. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/72407>.
- Fuentes C, *Dnevnik. Intimni autoportret* (ur. Zoran Hamović), Beograd: Clio
- Grgurić, Jakubin (1996.) *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*, Zagreb: Educa
- Herrera, H (1983.) *The Biography of Frida Kahlo*, New York: Harper & Row
- Hesse, M (2020.) *Život u slikama*, Zagreb: Iris Illyrica
- Jakubin, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike*, Zagreb: Educa
- Kahlo, F. (2002.) *Dnevnik: Intimni autoportret* (ur. Zoran Hamović), Beograd: Clio
- Kettenmann, A. (2007.) *Frida Kahlo, Bol i strast*, Zagreb: Europapress holding
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, *Narodne novine*, 5/2015

8. PRILOZI

Slika 1 Frida Kahlo, *Naturaleza Muerta con Loro*, <https://www.wikiart.org/> preuzeto 12.5.2023.

Slika 2 Frida Kahlo, *Autorretrato con Collar de Espinas*, <https://www.wikiart.org/> preuzeto 12.5.2023.

Slika 3 Grgurić, Jakubin (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa

Slika 4 Grgurić, Jakubin (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa

Slika 5 Grgurić, Jakubin (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa

Slika 6 Grgurić, Jakubin (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa

Slika 7 Grgurić, Jakubin (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa

Slika 8 Grgurić, Jakubin (1996.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, Zagreb: Educa

Slika 9 Matjaž Duh, Tomaž Zupančič, Osnovno pravilo vezano za reprodukciju umjetničkih djela, <https://hrcak.srce.hr/file/113045> preuzeto 18.05.2023.

Slika 10 Matjaž Duh, Tomaž Zupančič, Prikaz metode estetskog transfera, <https://hrcak.srce.hr/file/113045> preuzeto 18.05.2023.

Slika 11 Djevojčica B. (5 godina) 17.06.2022.

Slika 12 Dječak L. (4.5 godina) 17.06.2022.

Slika 13 Djevojčica S. (4 godine) 17.06.2022.

Slika 14 Djevojčica Z. (7. godina) 17.06.2022.

Slika 15 Djevojčica J. (7. godina) 17.06.2022.

Slika 16 Dječak E. (5.5 godina) 14.06.2022.

Slika 17 Djevojčica S. (6 godina) 14.06.2022.

Slika 18 Djevojčica F. (6 godina) 14.06.2022.

Izjava o izvornosti rada

Ja, Ana Todorć, izjavljujem da sam isključivi autor završnog rada pod naslovom „Utjecaj likovnih djela Fride Kahlo na djecu predškolske dobi“ te da u radu nisam koristila izvore do onih navedenih u istome.

(vlastoručni potpis studenta)